

Manuel Polo

Coordina l'únic grup valencià que investiga les fosses de la Guerra Civil i la repressió franquista, i que es disposa a actuar per primera vegada en el nostre territori amb tres casos relacionats amb el maquis

E. ORTS

● El Paleolab, que forma part de la Universitat de València, es dedica a l'arqueologia funerària i a la bioantropologia. En 2003 va obrir una nova línia de treball i va crear un grup dedicat a la investigació de les fosses de la Guerra Civil i la repressió franquista. Des de llavors ha realitzat set intervencions, totes elles fora del País Valencià. Al nostre territori tenen previstes tres exhumacions: a Benaixeve, Albalat dels Tarongers i València, que es troben en una fase preliminar.

— Per què no han excavat fins ara dins del País Valencià?

— «Senzillament perquè no hi havia hagut cap petició. No promovem cap exhumació, som un mer equip tècnic. Col·laborem amb qui ens ho demana. Fins l'any passat no ens van plantejar cap petició sustentada.»

— I a què és degut això?

— «No sóc historiador però probablement té a veure amb la singularitat de la guerra ací. La repressió fou més sistemàtica, no tan espontània. De fet, totes les sol·licituds que ens arriben estan relacionades amb represàlies posteriors al conflicte i estan datades en la darrereria dels quaranta. Es tracta de guerrillers i enllaços en la majoria dels casos.»

— Com començaren a interessar-se des de Paleolab per la repressió franquista?

— «Paleolab sorgeix arran de diferents investigacions realitzades en els noranta. Vam entrar en contacte una colla d'antropòlegs, arqueòlegs i forenses i això ens

Manuel Polo poc abans de començar l'entrevista. / JOSÉ CUÉLLAR

PERFIL

Manuel Polo va nàixer a València en 1972. És llicenciat en Medicina i Cirurgia per la Universitat de València. És especialista universitari en Antropologia Forense. Metge forense adscrit a l'Institut de Medicina Legal de València. Codirector del Grup Paleolab (àrea d'antropologia forense i bioantropologia) i coordinador del grup d'exhumacions. Des de la posada en marxa de la línia d'investigació sobre la Guerra Civil i la dictadura ja ha col·laborat en l'obertura de set fosses.

incità a crear un grup d'investigació. L'objectiu, al remat, era estudiar restes humanes. Hi havia i hi ha un interès per conèixer les poblacions antigues. Ja havíem treballat en 20 i 30 necròpolis de tot tipus i tota època, i havíem tingut contacte amb fosses comunes associades amb víctimes de la guerra napoleònica. De fet, vam estudiar concretament una col·lecció de vora 200 soldats francesos que van aparèixer davant de les torres dels Serrans en 1996. Al llarg del temps van sorgir uns altres interessos i va ser, a partir de 2002, que vam començar a tindre els primers contactes previs relacionats amb la repressió franquista. Ja feia un o dos anys que havia començat el moviment de recuperació de la memòria històrica. L'associació La Gavilla Verde creà una oficina específica de desapareguts i va contactar amb nosaltres per demanar-nos que, com a equip tècnic, col·laboràrem amb ells.»

— Se sent una emoció especial per treballar en fosses de la postguerra, a diferència del que ocorre amb una necròpoli de fa 1.000 anys?

— «Per als que ens dediquem a l'antropologia física i forense, les dues activitats apassionen igual. La diferència òbviament és que en el cas de la Guerra Civil i el franquisme es tracta de persones amb noms i cognom, els familiars de les quals coneixes. Òbviament és una satisfacció poder-los lliurar les restes del cadàver i certificar-los en la identitat.»

— Amb quina cobertura legal han treballat fins a la publicació de la llei de la memòria històrica i la interlocutòria

«EN ALGUNES FOSSES QUE HEM EXCAVAT HEM TROBAT PROVES D'ACARNISSAMENT: CRANIS AMB SET IMPACTES DE BALA, ESQUELETS AMB TOTS ELS OSSOS LLARGS FRACTURATS...»

del jutge Garzón en què es declara competent per a investigar els crims de Franco?

— «La cobertura legal ja existia. En el cas dels cementeris, des de 1976, tenim el reglament de policia sanitària mortuòria. La cobertura legal es completa amb les lleis de patrimoni de les diferents comunitats. En totes les exhumacions hem implicat la delegació de patrimoni, la de sanitat i

l'Ajuntament. Des del punt de vista administratiu, les exhumacions són, al cap i a la fi, excavacions arqueològiques i només requereixen el permís de l'Ajuntament en qüestió i de Patrimoni.»

— Per tant, no els afecta la paralització de l'obertura de fosses decretada per la sala penal de l'Audiència Nacional.

— «A nosaltres no se'ns

planteja cap problema, perquè cap de les exhumacions que hem fet fins ara no està immersa en un procés judicial. La via judicial és diferent de l'administrativa. En el cas de la via judicial, són els jutges els que han de decidir qui fa les exhumacions: l'Estat és qui ha de facilitar els pèrits, pagar l'equip i posar-hi tots els recursos.»

— I què opina de l'argument de la sala per a paralit-

zar les excavacions: «Pot provocar perjudis irreversibles de difícil reparació»?

— «Jo no sóc ningú per a qüestionar una decisió judicial. És fonamental que existisca un protocol clar a l'hora d'exhumar: com es farà, quins seran els pèrits, qui participarà en la investigació... Exhumar en un cementeri pot generar perjudis a tercers, entre altres, als familiars de les persones soterrades allí amb posterioritat. Això cal valorar-ho.

— D'on ixen els diners per a pagar el seu treball?

— «Recorrem a fons públics i privats. Som un equip que no col·labora voluntàriament perquè entenem que es tracta d'un treball especialitzat que ha de ser necessàriament professional. Aquest treball l'ha de fer un especialista, no un voluntari mogut per determinades idees polítiques. El nostre model de referència són els equips d'investigació estrangers: Guatemala, Xile, Colòmbia o l'Argentina.»

— En què consisteix el treball del grup?

— «Una vegada tenim la sol·licitud de familiars contrastem la informació que ens han aportat. Fem estudis preliminars i comprovem que la fossa és accessible. Amb els permisos i els recursos necessaris, hi intervenim. Primer recaptem tota la documentació disponible, des de la que es troba en els registres fins a la que ens poden facilitar els familiars. Després passem a la fase de prospecció en superfície i mitjançant

Polo defén que el criteri de professionalitat ha de guiar les exhumacions de fosses.
/ J. CUÉLLAR

«LES EXHUMACIONS QUE TENIM PREVISTES NO ES VEURAN AFECTADES PER LA DECISIÓ DE LA SALA DE L'AUDIÈNCIA, QUE NOMÉS ES REFEREIX A LES EXCAVACIONS PER VIA JUDICIAL»

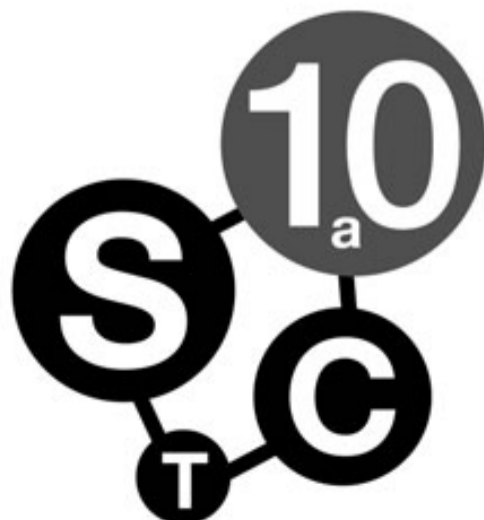
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

FECYT

CAR

GAERAS SOCIALES

FUNDACIÓN

SETMANA
DE LA CIÈNCIA I
LA TECNOLOGIA
2008 UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

sondejos arqueològics. Ja en l'exhumació, apliquem el mètode de l'arqueologia forense. Una vegada excavada i documentada la fossa, es procedeix a l'alçament de l'esquelet, la neteja, l'inventari, la catalogació i l'estudi antropològic.»

— És com una autòpsia.

— «No hi ha cap diferència amb l'autòpsia, amb la particularitat que el mètode de la recuperació de les restes és arqueològic. En la investigació antropològica establim edat, sexe, estatura, patologia, complexió, lateralitat, fitxes dentals... res que siga diferent del que fem en medicina forense. Una vegada realitzades totes aquestes tasques es fan propostes d'identificació a través de diversos mètodes.»

— Què busquen en les fosses valencianes que volen exhumar?

— «Tots tres casos estan inclosos en el programa de desapareguts de La Gavilla Verde i vinculats amb el maquis. Es tracta de guerrillers, familiars o enllaços. A València parlem d'una detenció [la de Teófilo Alcorisa] i caldrà determinar si va ser un suïcidi o una mort violenta. A Albalat, les nou víctimes van morir en aplicació de la llei de fugues. A Benaixeve, huit persones van perdre la vida després d'un enfrontament amb la Guàrdia Civil. Totes estan en cementeris. Les investigacions respecte a València i Albalat estan prou avançades.»

— Quins projectes han conclòs ja?

— «Des de 2004 hem fet una

Aspecte d'una excavació de Paleolab a Alcalá de la Selva (Terol). / PALEOLAB

mitjana de dues exhumacions per any. Hem intervingut a Almansa, La Ginebrosa, Fuertescusa, Alcalá de la Selva, Villarejo de la Peñela, Monroyo i Singra.»

— I quina destacaria?

— «Ara estem a l'aguait del resultat d'unes identificacions en la fossa d'Alcalá de la Selva. Es tracta de població civil detinguda il·legalment i assassinada. A mi personalment és la que més m'ha emocionat. Van ser executats arbitràriament per la venjança del

governador civil de llavors, que era Manuel Pizarro. El cas és atroz. També destacaria, encara que per unes altres raons, la fossa de Sindra. És de febrer de 1938 i està ocupada per 40 soldats. És la més gran que hem investigat i hi accedirem quan buscàvem les restes de regidors represaliats de Calamocha. Està relacionada amb la batalla d'Alfambra, dins del context de la batalla de Terol. Hi ha soldats probablement dels dos bàndols, els cadàvers dels

quals foren soterrats pels veïns per tal que no quedaren a la intempèrie.»

— Han detectat un especial acarnissament en les víctimes?

— «Sí, sobretot en el cas d'Alcalá de la Selva. Parlem d'esquelets on hem detectat fins a set impactes cranials per arma de foc i traus de tirs als genolls. A Villarejo de la Peñela, l'acarnissament amb els guerrillers va ser molt gran. Els cossos presenten lesions traumàtiques tremendes. En algun cas, hi ha qui no té un os llarg en condicions, pràcticament estan tots fracturats.»

— Quines fosses paga la pena obrir i quines no?

— «Jo crec que si s'ha d'obrir una fossa hi ha d'haver una petició expressa d'un familiar. Si no hi ha ningú que ho reclame, no hi trobe sentit. No per obrir s'obté més informació. Cal fer una gran tasca de recopilació de dades històriques i de testimonis per a procedir a l'exhumació. No totes les peticions poden ser ateses.»

— El Fòrum per la Memòria del País Valencià qualifica de «genocidi» el balanç de la repressió franquista a València. Vosté està d'acord amb el plantejament?

— «Em pareix desproporcionat. Crec que per a fonamentar les coses cal demostrar-les. La publicació que han tret a propòsit no acredita cap genocidi. És un llibre esplèndid per a fer una anàlisi sobre la salut i la malaltia a València, però no per a demostrar un genocidi.»

«EM PAREIX DESPROPORCIONAT CONSIDERAR UN GENOCIDI AL BALANÇ DE LA REPRESSIÓ FRANQUISTA A VALÈNCIA. CAL FONAMENTAR LES COSES I DEMOSTRAR-LES»

Interès assegurat

Una altra manera de llegir l'actualitat, recentrada i ampliada, sense les presses de cada dia. Treballada amb un enfocament més complet, entenedor i selectiu. Pensada per informar i entretenir, pensada per satisfer el seu interès. Cada diumenge, Presència. L'interès està assegurat.

Cada diumenge

EL PUNT